

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav asijských studií

Nikola Valvodová

**Politické dějiny Východního Timoru od kolonialismu po
nezávislost**

The political history of East Timor from colonialism to independence

Bakalářská práce

2020

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Petrů Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Politická historie Východního Timoru od kolonialismu po nezávislost“ vypracovala samostatně za použití uvedené literatury a elektronických zdrojů. Souhlasím s jejím zveřejněním v elektronické či tištěné podobě.

V Praze 14. května 2020

Nikola Valvodová

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce PhDr. Tomáši Petřů Ph.D. za vedení správným směrem nejen co se mé práce týče. Dále bych ráda poděkovala i ostatním členům učitelského týmu, PhDr. Michaele Budiman Ph.D. a Mgr. Ondřeji Pokornému Ph.D., za vytvoření výjimečné atmosféry při studiu a za skvělé pedagogické schopnosti, díky kterým nás všichni tři zmínění motivovali a posunuli zase o něco dál.

Ráda bych také poděkovala svým rodičům za neskutečnou podporu během mých studentských let, čehož si opravdu vážím.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se bude zabývat politickou historií Východního Timoru, a to od počátku 16. století do začátku nového tisíciletí. V první části se krátce zaměřím na situaci, která v archipelu panovala do příchodu Evropanů. Druhá část vykresluje samotnou koloniální éru, jak zde Holanďané a Portugalci soupeřili o postavení moci a jak se k tomu všemu stavěli samotní obyvatelé ostrova. Další kapitola bude zaměřena na období po rozdělení ostrova na portugalskou a nizozemskou část a na japonskou okupaci, která zde během druhé světové války narušila evropskou suverenitu. Poslední část práce se bude věnovat období od roku 1975, započaté indonéskou invazí na timorské území, až po samotný akt vyhlášení východotimorské nezávislosti v roce 2002. Práce se tak zaměří na vyličení průběhu konfliktů a jejich řešení uvnitř jednoho z nejmladších států světa.

Abstract

This bachelor thesis deals with the political history of East Timor from the beginning of the 16th century to the beginning of the 21st century. The first part will briefly describe situation on the island before Europeans began to appear in the archipelago. The second part shows what the colonial era itself looked like on the island, how the Dutch and Portuguese competed for the position of power here, and how the inhabitants of the island themselves reacted to it. The next chapter will analyze the period after the split of the island into Portuguese and Dutch parts and the Japanese occupation, which disturbed European sovereignty here during World War II. The last chapter of this thesis will focus on the period from Indonesian invasion in 1975 to Timorese independence in 2002. The aim is to describe conflicts and their resolution inside one of the youngest states of the world.

Klíčová slova

Východní Timor, Indonésie, nezávislost, konflikt, kolonialismus, dekolonizace

Keywords

East Timor, Indonesia Independence, conflict, colonialism, decolonization

Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	8
1 Situace před příchodem Evropanů.....	10
1.1 Společnost na Timoru.....	10
2 Příchod Evropanů.....	12
2.1 První Evropané v souostroví a na Timoru.....	12
2.2 Evangelizace ostrova a první vlivy Portugalců	12
2.3 Éra Topasi.....	14
2.4 Nizozemci přebírají moc	15
2.5 Ostrov zmítaný konflikty a nestabilita moci.....	17
2.6 Cesta za rozdělením Timoru.....	19
3 Nová éra Portugalského Timoru.....	21
3.1 Upevňování portugalské moci.....	21
3.1.1 Režim Antónia de Olivieiry Salazara	21
3.2 Portugalský Timor během druhé světové války	22
3.2.1 Japonci na Východním Timoru	23
3.2.2 Konec války a poválečné období.....	24
3.3 Období zvrátů.....	25
3.3.1 Formování politických uskupení na Timoru	27
3.3.2 Občanská válka.....	28
3.3.3 Předčasné vyhlášení nezávislosti a jeho následky	29
4 Indonéská okupace Portugalského Timoru.....	31
4.1 Pomalý příchod indonéského giganta.....	31
4.2 Začátek okupace	32
4.2.1 Zapojení OSN.....	33
4.2.2 Indonéský posun a vznik nové provincie	34
4.3 Druhá fáze okupace a genocidy na Timoru.....	34
4.3.1 Nová jiskra v odboji	35

4.3.2	Kraraský masakr.....	36
4.3.3	Rychlá osmdesátá léta	36
4.3.4	Masakr na hřbitově Santa Cruz	37
4.4	Mezníky devadesátých let	38
4.4.1	Pád prezidenta Suharta	39
4.5	Trnitá cesta k nezávislosti	40
	Závěr.....	43
	Seznam použité literatury.....	44
	Literární zdroje.....	44
	Internetové zdroje.....	48

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu věnovat jednomu z nejmladších států na světě, který leží v souostroví Malé Sundy mezi Indonésií a Austrálií. Východní Timor, dnes známý také pod oficiálním názvem Timor Leste,¹ leží na malém ostrově, který je politicky rozdělen na dvě části, přičemž jeho západní část patří Indonésii a je součástí provincie Nusa Tenggara Timur. Celý ostrov má rozlohu 30 777 km² (což z něj dělá největší ostrov Malých Sund), z čehož Východní Timor zaujímá 14 874 km² s celkovým počtem 1,066,582 obyvatel. V současné době je zde úředními jazyky portugalština a jazyk tetum, který si Timořané na protest zvolily již v období indonéské okupace, kdy byla Indonésany zakázána portugalština, a naopak vnucovaná samotná indonéština.

Téma mé bakalářské práce jsem si vybrala proto, jelikož mě zaujalo, jak velmi kontroverzně se kolem Východního Timoru v souvislosti s Indonésií a jejich společnou historií diskutuje. Vzhledem k tomu, že žijeme v době, kdy by lidská práva měla být brána jako samozřejmost, připomínání si historie je nesmírně důležité. Díky tomu je možné vyvarovat se právě fatálních chyb, které za sebou zanechaly obrovskou stopu, a které by se již neměly opakovat. Východní Timor, a především pak vytrvalý boj jeho obyvatel, se pro mě stal symbolem toho, že je naší povinností postavit se proti bezpráví, které ze světa stále ještě nevymizelo.

Práci jsem rozdělila do pěti kapitol, které jsou logicky rozdělené podle kontextu. V první kapitole krátce nastíním podobu Timoru do nástupu evropského vlivu. Tato část je ze všech nejstručnější, avšak je důležitá k pochopení souvislostí, co se týče ostatních kapitol. V druhé kapitole se už zaobírám koloniální érou, a to od počátku 16. století až do dvacátých let dvacátého století, konkrétně do rozdělení timorského území mezi Portugalsko a Nizozemí. Následující kapitola je už tedy o Portugalském Timoru, který si zažil bouřlivé časy, především pak během období druhé světové války a japonské okupace. Poslední kapitola je zaměřena na indonéskou anexi Timoru až po získání nezávislosti v roce 2002.

Nutno také podotknout, že jsem se potýkala s velmi omezeným počtem zdrojové literatury, především pak co se předkoloniální a koloniální doby týče. Nedostatek zdrojů z tohoto období je zapříčiněno nezájmem o vzdálený a malý ostrov, který byl zastíněn obrovským nizozemským impériem v jeho těsném sousedství. Autoři literárních zdrojů se

¹ Samotné slovo *timor* pochází z malajského slova *timur*, kde znamená „východ“. Zajímavé je, že v timorském úředním jazyce tetum slovo znamená „vycházející slunce“.

poměrně často názorově ale i fakticky rozcházejí, bylo tedy na místě porovnávat zdrojovou literaturu v co největším měřítku, a volit a citovat takovou, která by neměla zanechat sebemenší pochybnosti o své autentičnosti. Ke zpracování své bakalářské práce jsem tedy využila metodiku analýzy sekundární literatury.

1 Situace před příchodem Evropanů

Celé souostroví dnešní Indonésie bylo před příchodem Evropanů nejvíce ovlivněno indickými, arabskými, malajskými a čínskými mořeplavci, kteří se do souostroví *Nusantary*² dostávali od přelomu letopočtu zejména za cílem obchodu a případného šíření víry. Timor, který stál na okraji archipelů však neměl moc co nabídnout, a lákal obchodníky ze všech koutů především na vzácné aromatické santalové dřevo.

S šířením vlastního náboženství mezi timorské obyvatelstvo však neuspěli (narozdíl od jiných oblastí v souostroví, kde se islám ujal a stal se zde dominantním náboženstvím) a jejich vliv tak Timorany poznamenal jen v minimálním měřítku.³ Dominance islámu v souostroví je zde pevně ukotvena především díky zdejšími obchodníkům, kteří se zde snažili navázat co nejpevnější kontakty s obchodníky ze západu. Přijetí jejich náboženství bylo v té době nejsnazší cestou, jak svých záměrů docílit.

1.1 Společnost na Timoru

Přírodní náboženství, a především animismus byl na Timoru hlavním duchovním aspektem života místních obyvatel. Jako v jiných částech souostroví se zde animismus vyznačoval silným spojením života obyvatel s magií, různými nadpozemskými silami, duchy a také spoustou rituálů a obětí. Obyvatelé ostrova tak byli často popisováni jako pohané bez víry, ačkoliv uctívali své bohy, jako například boha slunce, země nebo nebe. Patrně je tak nazývali proto, že se animismus natolik lišil od jich známých světových náboženství, které se ani zdaleka nepodobaly přírodnímu náboženství vyznávanému na tak vzdáleném místě.⁴

Timor neměl žádný centralizovaný systém moci. Byl rozdělen do několika království v čele s *raji* (králi) a větším množstvím vesnic, kde každá z nich měla svého náčelníka, známého jako *liurai*, který byl zároveň i duchovním vůdcem. Liurai v dřívějším systému měl jen symbolickou

² Nusantara je jeden z nejrozšířenějších staro-javánských názvů pro dnešní souostroví Indonésie. Jedná se o složeninu slov *nusa* – „ostrov“ a *antara* – „ostatní“. Nejčastěji se to překládá jako to „ostrovní říše“. DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBORIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2, str. 12.

³ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁴ NORDHOLT, H. G. SCHULTE. "THE POLITICAL COMMUNITIES OF TIMOR IN THE PRE-COLONIAL PERIOD." *In The Political System of the Atoni of Timor*, 159-85. Brill, 1971. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvbqs66r.15>.

roli, avšak v pozdějších dobách si získali větší autoritu. Důležitým článkem zde také byly vládnoucí rodiny, které pod sebou měly menší náčelníky *dato*.

2 Půchod Evropanů

2.1 První Evropané v souostroví a na Timoru

Vzácné komodity nenechávaly ani Evropany chladnými. Ti tak na východ souostroví putovali zejména za kořením, zejména pak kvůli hřebíčku a muškátovému oříšku, které se tehdy daly získat pouze v souostroví Moluky.

První zmínku o dosažení břehů dnešní Indonésie Evropany tak najdeme již na začátku 16. století, kdy v roce 1511 Portugalci pod vedením vojevůdce Alfonsa de Albuquerque dobyli malajskou Malakku, která v té době byla důležitým centrem obchodu v jihovýchodní Asii.⁵ Jejím dobytím si otevřeli cestu skrz Malacký průliv do neprozkoumané Nusantara, a tedy také k ostrovům Malých Sund na východě, kam patří i Východní Timor. Tuto událost tak můžeme považovat za počátek přítomnosti Evropanů v souostroví dnešní Indonésie a jako počátek expanze jejich moci v jihovýchodní Asii od dobytí indické Góy v dubnu roku 1511.⁶

První informace od Portugalců o malém Timoru můžeme nalézt z počátku 16. století například u Duarte Barbosy, Alfonsa de Castra nebo u kronikáře Antonia Pigaffety. Jejich záznamy nám poskytují informace nejen o místní společnosti, rozdělenou na západní Serviao a východní Belos, ale i o Timoru, jakožto o vzdáleném ostrově s voskem, medem a se zásobou zlata. Nejcennější komoditou, která byla exportována, a kterou měl ostrov nejvíce stále však zůstávalo santalové dřevo. To bylo dováženo například i na Filipíny nebo do Číny, kde byl santal důležitou součástí při výstavbě chrámů, a tudíž nepostradatelnou komoditou pro čínské náboženství.⁷

2.2 Evangelizace ostrova a první vlivy Portugalců

Kromě obchodování v souostroví Evropané zahájili i misijní činnost, která zde fungovala po celou dobu portugalské nadvlády. Jako první jezuita se v druhé polovině 16. století do souostroví dostal František Xaverský, který od roku 1542 působil v indické Góe, a roku 1546

⁵ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

⁶ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁷ HÄGERDAL, Hans. "The First Contacts." In *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, 15-50. Brill, 2012. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h178.6>.

se dostal až na Moluky.⁸ O pár let později se na Timoru objevují první dominikánští misionáři s nejnámějším Antoniem Taveirou se snahou o evangelizaci zdejších pohanských obyvatel ostrova.

Dominikáni si během několika let (kvůli vlastní bezpečnosti a obraně před častými útoky) postavili kamennou pevnost s klášterem na nedalekém Soloru, odkud jejich vliv sahal i na Timor. Byli tak nejvlivnější evropskou skupinou na ostrově, jelikož Timor stál na okraji portugalských zájmů a guvernéri, kteří nad ostrovem měli dohled ho tak mnohdy ani nenavštívili. Není tedy nic překvapivého, že jejich vláda zde probíhala skrz dominikány, kterým se od domorodců dostávalo daleko více respektu.

Křesťanství mezi místním obyvatelstvem mělo větší úspěch než předchozí snahy o rozšíření jiných náboženství, a dokonce jeden z timorských králů, sám požádal o zasvěcení do nového náboženství a o vyslání duchovního mezi svoje lidi. Tímto aktem se zde začínaly prohlubovat vztahy mezi domorodci, misionáři a celkový zájem o nové náboženství. Na Timoru však byl enormní nedostatek dominikánů a misijní činnost zde tak postupně upadala. To hodlal napravit Antonio de Cruz, který v roce 1578 vyslal jednoho z misionářů, aby pokračoval v šíření evangelia a obnovil tak upadající christianizaci po Taveirovi.⁹

Koncem 16. století tisíce obyvatel Moluk a Malých Sund konvertovalo ke křesťanství, což se také promítlo i do výstavby kostelů a kapliček v této oblasti, jako je například kostel svaté Marie Sedmibolestné na Soloru.¹⁰ Na Timoru byl první kostel dobudován až v roce 1590. Šíření (a přijetí) křesťanské víry a evropské kultury bylo jedním z mnoha faktorů proč bylo v daleké budoucnosti obtížné rozhodnout o osudu portugalské části ostrova. Lze tedy s jistotou konstatovat, že zde dominikáni velmi úspěšně ukotvili křesťanskou víru a díky nim (a jejich získanému respektu od místních obyvatel) se podařilo více prosazovat a přijímat evropskou kulturu a identitu.

⁸ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁹ HÄGERDAL, HANS. "The First Contacts." In *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, 15-50. Brill, 2012. www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h178.6.

¹⁰ NAWANI, Smarika. "THE PORTUGUESE IN ARCHIPELAGO SOUTHEAST ASIA (1511-1666)." *Proceedings of the Indian History Congress 74* (2013): 703-08. www.jstor.org/stable/44158873.

Dominikáni však zprvu neměli finanční podporu vlády, a kromě misijní činnosti v této oblasti nazvané *Solor-Timor* se věnovali i obchodování se santalovým dřevem a v podstatě tak skrz příkazy z portugalské Góy a Malakky ovládali obchod s touto ceněnou komoditou.¹¹

2.3 Éra Topasi

Jako ve všech kolonizovaných zemích se v souostroví objevují sňatky místního obyvatelstva s kolonizátory a stejně tak ani Timor nebyl výjimkou.¹² Sňatková politika Portugalců v podobě dočasných manželství se koneckonců uchytila v celé Portugalské Indii.¹³ Díky tomu v Asii začaly vznikat katolické komunity složené z Evropanů, jejich asijských žen a dětí, které časem získávaly pozice v portugalské správě.¹⁴

Mišenci domorodých obyvatel s Portugalci neboli *Topasi* na Timoru postupně nabývali na vlivu. Topasi byli katolíci, kteří dokonce ovládali kreolizovanou portugalsštinu a přijali portugalsko-asijskou identitu za svou. Není tak udivující, že právě tito míšenci měli větší moc než by si Portugalci či nově příchozí cizinci představovali, ale zároveň se díky nim portugalská moc více upevňovala.¹⁵

V následujících letech měli důležitou roli především ve sféře obchodování se santalovým dřevem. Jejich značnou výhodou byla jazyková vybavenost, díky které měli možnosti obchodování nejen s místním obyvatelstvem, ale i s kolonizátory a jinými cizinci, kteří měli o santal zájem.¹⁶ Topasi se tak postupem času stali jedni z hlavních představitelů

¹¹ THE SOLOR-TIMOR MISSION OF THE DOMINICANS, 1562–1800. In *A History of Christianity in Indonesia*, edited by Artonang Jan Sihar and Steenbrink Karel, 73-98. LEIDEN; BOSTON: Brill, 2008. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv4cbgb1.9>.

¹² Na rozdíl od Nizozemců nebo Britů Portugalci smíšené sňatky bezprostředně podporovali. Jejich přístup k domorodcům se v množství aspektů zřetelně odlišoval.

¹³ Portugalská Indie neboli Estado da Índia byl název pro dobytá území Portugalci v Asii s mocenským centrem v Góe.

¹⁴ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2, str 134.

¹⁵ NORDHOLT, H. G. SCHULTE. "THE POLITICAL COMMUNITIES OF TIMOR IN THE PRE-COLONIAL PERIOD." In *The Political System of the Atoni of Timor*, 159-85. Brill, 1971. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvbqs66r.15>.

¹⁶ "Tracing the Path, Recounting the Past: Historical Perspectives on Timor." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 1-27. ANU Press, 2003. www.jstor.org/stable/j.ctt2bjbgr.10.

obyvatel na Timoru a zároveň se stali jednou z nejnvýše hierarchicky postavených skupin na ostrově.¹⁷

Zatímco se Portugalci horlivě snažili udržet si svůj vliv v jihovýchodní Asii, v Evropě, a to hlavně na moři, jim vyrostla nová konkurence. I přes značné utajování plavebních tras se mezi Portugalce dostali holandští zvědové, kterým se dařilo získávat tajné informace. Nejznámějším informátorem se stal námořník Jan Huyghen van Linschoten, který měl díky portugalským plavbám možnost cestovat po Asii. Především díky jeho cestopisům *Reysgeschrift (Cestopis)* a *Itinerario naer Oost ofte Portugaels Indien (Itinerář cesty na Východ neboli Portugalská Indie)* (s velmi podrobnými informacemi o plavebních trasách) se mohli Holanďané vydat na cestu hledání ostrovů koření do daleké Portugalské Indie.¹⁸

Jejich první výprava, kdy v roce 1597 připluli do javánského Bantenu však nebyla moc úspěšná, přesto to pro Nizozemce znamenalo, že pro ně není nemožné do souostroví proniknout. To jim do dalších let průzkumů dodalo naději a odvalu.¹⁹ A tak se Holanďané od roku 1598 do Portugalské Indie vydávali ve větším počtu, kdy následujícího roku dosáhli Soloru a nejhledanějších ostrovů koření – Moluk.²⁰

Velký nárůst množství obchodních společností z Nizozemí a převyšující nabídka nad poptávkou však znamenala jediné, a to zvyšování nákupní ceny koření, a naopak snížení jeho cen v místě prodeje. Celá situace tak vyústila k založení Spojené Východoindické společnosti (VOC) v roce 1602, kdy se na popud Generálních stavů z roku 1600 sjednotily jednotlivé společnosti, které si do té doby vzájemně konkurovaly.²¹

2.4 Nizozemci přebírají moc

Situace Portugalců se v celém souostroví zhoršovala. Nejenže Nizozemci začali dominovat v Bantenu, který byl důležitým centrem obchodu s pepřem, ale podařilo se jim také vyhnat Portugalce z Moluk. Ztráta ostrovů koření však nebyla finálním ziskem pro dravé Nizozemce,

¹⁷ ANDAYA, Leonard Y. "The 'informal Portuguese Empire' and the Topasses in the Solor Archipelago and Timor in the Seventeenth and Eighteenth Centuries." *Journal of Southeast Asian Studies* 41, no. 3 (2010): 391-420. www.jstor.org/stable/20778895.

¹⁸ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

²¹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

kteří roku 1641 po dlouhém obléhání dobyli Malakku a stali se tak novými pány v souostroví Nusantara, které je později známo jako Nizozemská východní Indie.²²

Situace na Timoru nebyla o moc lepší. Ačkoliv Portugalci doposud nejevili větší zájem o Timor, po dobytí Moluk Holanďany jim ostrov posloužil jako zázemí s velitelským centrem v přístavu Kupang.²³ Stal se tak se Solorem i poslední državou na východě souostroví, ve které měli Portugalci moc. Ne však na dlouho.

Nizozemci opakovaně okupovali blízký Solor, kde po porážce Portugalců drželi pevnost vybudovanou dominikány, později známou jako Fort Henritius. A právě odtud se v roce 1652 vydali Holanďané na Timor za vidinou vzácného dřeva, které by jim umožnilo obchodování s Číňany, kteří drželi v rukou jedno z nejžádanějších zboží na evropském trhu – hedvábí. Téhož roku Holanďané převzali moc nad strategicky ležícím Kupangem a tím započala jejich viditelná přítomnost a pozdější nadvláda na západní straně Timoru.²⁴

Po obsazení Kupangu evropskými konkurenty se v roce 1662 Portugalci usadili v Lifau, čemuž v roce 1661 předcházela dohoda mezi Nizozemci a Portugalci o nárocích na Solor a Flores a východní část Timoru. Portugalcům tak byla uznána práva na ostrovy, ale přesto se strategicky ležícího Kupangu Nizozemci vzdát nemuseli. Jejich autorita zde byla silnější, čemuž napomohlo i spojení s místním králem, který se proti Portugalcům obrátil. Přesto však na Timoru nebyly vydefinovány přesné hranice mezi evropskými mocnostmi, což mělo za následek další úmorné boje moc a území na ostrově.²⁵

Boje mezi Evropany, ale i domorodým obyvatelstvem (kteří jsou hlavně v pozdějších letech v literatuře označováni jako Mauberové) a již zmíněnými Topasi o nadvládu nad ostrovem vyústily v řadu konfliktů, které probíhaly po celou dobu koloniální nadvlády. Draví Topasi si v průběhu let doslova vybojovali vlastní pozici na ostrově, díky které také spadl obchod se santalovým dřevem zpět do jejich rukou.²⁶

²² ANDAYA, Leonard Y. "The 'informal Portuguese Empire' and the Topasses in the Solor Archipelago and Timor in the Seventeenth and Eighteenth Centuries." *Journal of Southeast Asian Studies* 41, no. 3 (2010): 391-420. www.jstor.org/stable/20778895.

²³ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

²⁴ HÄGERDAL, Hans. "Kupang and the Five Loyal Allies, 1658-1700s." In *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, 199-252. Brill, 2012. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h178.10>.

²⁵ HÄGERDAL, Hans. "Rebellions or Factionalism? Timorese Forms of Resistance in an Early Colonial Context, 1650-1769." *Bijdragen Tot De Taal-, Land- En Volkenkunde* 163, no. 1 (2007): 1-33. <http://www.jstor.org/stable/27868341>.

²⁶ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

2.5 Ostrov zmítaný konflikty a nestabilita moci

V roce 1701 byl (na portugalské části ostrova) jmenován guvernérem António Coelho Guerreiro, pod jehož velením se konečně rozvoj a administrativa na Timoru začaly organizovat a mít podobu koloniální správy.²⁷

Během několika let se tak díky vlivnému guvernérovi podařilo vybudovat větší autoritu pro Portugalce, která se projevovala mírným zlepšením tragických podmínek (především místní správy), které zde panovaly. Jedním z důležitých aspektů, které se Guerreirovi podařilo docílit bylo navázání kontaktů s místními králi, kteří ho začali uznávat. Díky tomu se mu podařilo prosadit daňovou reformu pro místní království, která tak začala Portugalcům platit drobnější daně, většinou v podobě santalového dřeva, včelího vosku nebo zlata.²⁸

Přesto však jeho postavení nebylo zcela jisté a jeho autoritu zde podryval vlivný, bohatý míšenec Domingos da Costa, který stál za řadou konfliktů. Da Costa svými penězi ovládal velkou část náčelníků a povstalců za cílem udržení si svého vyššího postavení a moci, které si dříve Topasi (především) v obchodní sféře získali.²⁹ Jen díky biskupovi z Malakky, kterého Da Costa uznával, se v roce 1708 podařilo odvrátit povstání v Lifau. Můžeme tak vidět, že duchovní aspekt katolicismu stále u Topasi přetrvával, s tím, že uznávali raději biskupa než jinou portugalskou autoritu. Biskup Frei Manuel de Santo António byl důležitým článkem mezi míšenci a Portugalci. Díky jeho komunikačním schopnostem, a především díky uznání jeho osoby ze strany míšenců se od roku 1702 dařilo konflikty uklidňovat. A to až do roku 1722, kdy byl biskup odvelen guvernérem Antoniem de Albuquerque Coelhem³⁰ zpět do portugalské Góy.³¹

²⁷ "Tracing the Path, Recounting the Past: Historical Perspectives on Timor." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 1-27. ANU Press, 2003. www.jstor.org/stable/j.ctt2jbjgr.10.

²⁸ HÄGERDAL, Hans. "Rebellions or Factionalism? Timorese Forms of Resistance in an Early Colonial Context, 1650-1769." *Bijdragen Tot De Taal-, Land- En Volkenkunde* 163, no. 1 (2007): 1-33. <http://www.jstor.org/stable/27868341>.

²⁹ HÄGERDAL, Hans. "The Estado Strikes Back, 1696-1732." In *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, 311-48. Brill, 2012. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h178.12>.

³⁰ Guvernérem v letech 1722-1725.

³¹ HÄGERDAL, Hans. "Rebellions or Factionalism? Timorese Forms of Resistance in an Early Colonial Context, 1650-1769." *Bijdragen Tot De Taal-, Land- En Volkenkunde* 163, no. 1 (2007): 1-33. <http://www.jstor.org/stable/27868341>.

Nejenže Portugalci měli problémy s míšenci, ale ani Mauberové a Holand'ané se nehodlali vzdát. Ostrov tak procházel jedním konfliktem za druhým, čemuž rozhodně nepomohla přetrvávající portugalská neorganizovanost a nezájem o tak malé území daleko na východě. Jejich prioritou byly hlavně kolonie mimo jihovýchodní Asii (především v Africe), kde viděli daleko větší potenciál a kde se jim podařilo vybudovat daleko rozsáhlejší koloniální správu. Timor byl pořád na okraji portugalských zájmů, stále tak zde byl ustanoven jediný cíl – šíření katolické víry.³²

Střety mezi Maubery, Topasi a Evropany zde byly prakticky od počátku 18. století ještě častější, od drobných konfliktů až po rozsáhlá povstání, která se ztěžka dařilo potlačovat. Situaci Portugalcům ale neusnadňovali ani Holand'ané na druhé části ostrova, kteří se snažili Portugalce vypudit silou. Jejich cílem v polovině 18. století bylo dobytí Lifau, které ale díky podpoře místních obyvatel Portugalci ubránili.³³

Konflikty však neutichly a kvůli zvyšujícímu se nátlaku byl nový portugalský guvernér Antonio de Mendez nucen v roce 1769 opustit základnu v Lifau a následně ji přesunout do Dilí, ležící v oblasti Belos,³⁴ která se tak stala novým hlavním městem pro portugalskou část ostrova.³⁵ Ačkoliv byli Portugalci z oblasti vytlačeni, přístav v Dilí byl obchodně napojen na Macao, měl tedy výbornou lokalitu z hlediska námořního obchodu a ztráta základny tak nebyla tolik zdrcující. Stále zde probíhal obchod se santalovým dřevem, kávou nebo například s čajem.³⁶

Portugalští guvernéři se na ostrově velmi často měnili a kolonizátoři zde i kvůli nedostatku finančních prostředků jen v podstatě udržovali svou přítomnost za vidinou využití ostrova v budoucnosti, popřípadě jako základnu pro námořní plavby ve východnějších koutech souostroví. Během první poloviny 19. století se podařilo vymanit Timor z administrativní nadvlády Góy, a Timor byl nově pod správou bližšího Macaa.³⁷

³² KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

³³ Tamtéž.

³⁴ Ostrov zatím nebyl rozdělen mezi kolonizátory, ale Portugalci Timor dělili na dvě části – východní Belos s 16 královstvími a západní Serviao, kde bylo království celkem 46.

³⁵ "Tracing the Path, Recounting the Past: Historical Perspectives on Timor." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 1-27. ANU Press, 2003. www.jstor.org/stable/j.ctt2jbjgr.10.

³⁶ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy I* (1997): 47-58.

³⁷ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

Politická situace byla kvůli stálému nezájmu a neutichajícím konfliktům pořád ve všech ohledech nestabilní. A tak když se na počátku 19. století Holanďané snažili vypořádat s britskou nadvládou,³⁸ Portugalci využili jejich dočasné oslabení ve svůj prospěch. Ve snaze o rozšíření svého území a vlivu na ostrově se jim podařilo získat větší oblast na západní části ostrova.³⁹

Po navrácení území z britských rukou Holanďané dlouho neotáleli a začali na Timoru se svou vlastní expanzí. Tim však stoupalo i povědomí o nedefinované hranici mezi oběma stranami kolonizátorů, což mělo za následek opakované střety u pomyslné linie.

Snaha Portugalců o zapojení místních obyvatel do ideálního koloniálního obrazu dopadla snad ve všech ohledech katastroficky. Místní obyvatelé Portugalce neuznávali natolik, aby pro ně podle jejich vize pracovali na plantážích a situace se mnohdy vystupňovala až do krvavých konfliktů, vojenských tažení nebo kupříkladu až k zabití portugalského guvernéra v roce 1887.⁴⁰

2.6 Cesta za rozdělením Timoru

Spory a ozbrojené konflikty o území mezi Evropany vyústilo k jednání o rozdělení ostrova. Od roku 1848 probíhala opakovaná jednání, a s nástupem nového portugalského guvernéra Lima de Lopese se v roce 1851 za vcelku nešťastných podmínek podařilo ujednat prozatímní podobu hranic na Timoru.⁴¹

Bez předešlého souhlasu z Lisabonu Lima de Lopes stanovil Holanďanům nabídku, přičemž se Portugalci museli vzdát Floresu, Soloru a ostatních menších ostrovů za určitou peněžní kompenzaci. Ačkoliv se Portugalci během let snažili od smlouvy dohodnuté Lopezem odstoupit, jejich snahy se nedočkaly chtěného výsledku, a tak nakonec byla v roce 1859 podepsána portugalsko-nizozemská dohoda, která měla definovat hranice mezi evropskými mocnostmi a rozdělit tak sféry nadvlády. Tato dohoda však neznamenala konec rozporů a zmatenosti v evropské administrativě,⁴² a to především kvůli přetrvávajícímu výskytu končin, kam stále evropský vliv nedosáhl, a kde ani Timořané neměli zcela definované hranice mezi

³⁸ Británie zde získala nadvládu díky napoleonským válkám na počátku 19. století a až do uzavření míru roku 1816 Britové okupovali holandská území v celém souostroví.

³⁹ SOWASH, William Burton. "Colonial Rivalries in Timor." *The Far Eastern Quarterly* 7, no. 3 (1948): 226-35. Dostupné z: www.jstor.org/stable/2048845.

⁴⁰ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² V roce 1844 se Timor vymanil ze správy Góy, která se následně přesunula do Macaa a až v roce 1897 se stal Timor samosprávnou oblastí bez podřízení jiného administrativního celku.

svými královstvími. Proto i přes podepsanou dohodu nebyla zcela jasná přesná rozhraní evropských území na ostrově, a tak se od roku 1893 začal tento problém opětovně projednávat. Ještě téhož roku byla ustanovena šestičlenná komise, sestávající ze tří portugalských a tří holandských členů, která měla za úkol jediné – vykreslení hranic na Timoru.⁴³

Vyjednávání mezi Evropany však neznamenal uklidnění situace na ostrově. Ten se tak otřásal celou řadou menších i větších povstání ze strany nepoddajných Mauberů. V roce 1911, za vlády guvernéra Filomeno da Camara,⁴⁴ vypukla jedna z větších mauberských vzpour, známá jako povstání *Manufahi*, kterou se podařilo potlačit až roku 1913. Díky tvrdšímu zásahu ze strany Portugalců se na delší dobu nejen situace, ale i vztahy mezi jednotlivými skupinami obyvatel na ostrově poměrně stabilizovaly.⁴⁵

Vyřešení ohledně nejasných hranic nastalo až 3. dubna 1913, kdy byla v Haagu ustanovená konečná podoba o rozdělení ostrova na východní část náležící Portugalcům, a západní území nárokováno Nizozemci, přičemž švýcarská arbitráž z 25. července 1914 upřesnila a dořešila poslední neurčitosti timorských hranic.⁴⁶

⁴³ DEELEY, N., FURNESS, S. and SCHOFIELD, C., 2001. *The International Boundaries Of East Timor*. Durham, UK: International Boundaries Research Unit, University of Durham.

⁴⁴Guvernérem v letech 1911-1917.

⁴⁵ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁴⁶ "Tracing the Path, Recounting the Past: Historical Perspectives on Timor." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 1-27. ANU Press, 2003. www.jstor.org/stable/j.ctt2bjgr.10.

3 Nová éra Portugalského Timoru

3.1 Upevňování portugalské moci

Novým rozdělení ostrova se jednoznačně vymezily hranice mezi Evropany, přičemž Portugalský Timor sestával z celkové plochy 18 899 km², kde byla zahrnuta východní části ostrova, severozápadní oblast Oecussi a menší ostrovy Atauro a Jaco, a můžeme tak nově hovořit o celistvém území Portugalského Timoru, které se po tolika letech portugalsko-nizozemské přítomnosti konečně podařilo vymezit.⁴⁷

Politické spory mezi kolonizátory na Timoru se tak vyřešily a evropské konflikty, které provázely kolonizaci konečně utichly. Portugalský Timor se tak na evropský popud mohl začít vyvíjet, a to bez odporu místních obyvatel.

I přesto, že se po první světové válce domovská země zmítala v nestabilitě, podařilo se Portugalcům, udržet si svoje postavení na ostrově a po vojenském převratu v Lisabonu v roce 1926 se jejich moc v zámořských koloniích začala ještě více upevňovat. Ani Timor nebyl výjimkou, a dostalo se mu tak v následujících letech o něco vyšší pozornosti. V první řadě došlo k pozměnění statusu ze samostatné koloniální oblasti na autonomní distrikt.⁴⁸

3.1.1 Režim Antónia de Oliviery Salazara

Po vojenském převratu generála Gomese da Costy se celá situace v Portugalsku a koloniích začala měnit. Na post ministra financí byl dosazen António Salazar,⁴⁹ který se roku 1930 stal ministrem kolonií. V roce 1932 nastoupil do funkce premiéra, přičemž v roce 1933 vyhlásil *Estado Novo* neboli Nový stát,⁵⁰ v jehož ústavě byl začleněn Salazarův Zákon o koloniích z roku 1930.⁵¹

⁴⁷ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy I* (1997): 47-58.

⁴⁸ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁴⁹ Antónia de Oliviery Salazar byl od roku 1932 (kdy se stal ministerským předsedou) po dobu dlouhých čtyřiceti let v čele portugalského autoritativního režimu. Jeho Estado Novo bylo založeno především na nacionalismu.

⁵⁰ GUNN, Geoffrey C. "Timor-Leste (Former Portuguese East Timor): From Colonial Anthropology to an Anthropology of Colonialism." *Review (Fernand Braudel Center)* 32, no. 3 (2009): 289-337. www.jstor.org/stable/25746522.

⁵¹ KLÍMA, Jan. *Poslední koloniální válka*. Praha: Libri, 2001. Historická řada (Libri). ISBN 80-7277-033-0.

Od počátku své autoritářské vlády se Salazar za vidinou zlepšení poválečné ekonomické situace o zámořské kolonie zajímal, přičemž ani přežívající Portugalský Timor neunikl jeho zájmu. Portugalská část ostrova se díky Salazarově zákonu stala plnohodnotnou součástí jeho impéria pod centrální správou, což se stalo jedním z mnoha aspektů pozdní a obtížné dekolonizace.

Nová ústava zavedla spoustu změn, co se portugalských kolonií týče a vzdálený Timor tak postupně prošel nejen administrativními změnami. Centrem koloniální správy zůstalo ministerstvo kolonií, pod které spadala role guvernéra, armáda a nově i Salazarova tajná policie, která byla dalším bezpečnostním článkem na ostrově.⁵² Ta měla pod dohledem ostrovany a měla za úkol hlídat tamější situaci před neloajalitou, vzpourami a s tím spojeným nacionalismem, který by mohl podryvat portugalskou autoritu.⁵³ Jakékoliv zárodky demokracie nebo politického uskupení zde byly silně potlačovány ještě dlouhá léta.

Salazarova zahraniční politika také změnila rozdělení obyvatelstva do tří skupin. Nejvíce privilegovanou skupinou na ostrově byli běloši/Portugalci, kteří na ostrově žili. Následovala druhá skupina, do které patřilo asimilované obyvatelstvo neboli *assimilados*, žijící portugalským stylem života. Třetí a poslední skupinou byli neasimilovaní domorodci neboli *indigenas*, kteří nedosáhli požadované úrovně hospodářského a sociálního pokroku.⁵⁴ Ti neměli volební právo, byly jim nařízené nucené práce a byl jim udělen zákaz vycestování do jiné oblasti z obavy, že by se spojené obyvatelstvo mohlo proti režimu postavit. Dle dostupných údajů však vyšlo najevo, že status *assimilados* v té době získalo jen 0,25% obyvatelstva.

3.2 Portugalský Timor během druhé světové války

Během druhé světové války si (i přes Salazarovy částečné sympatie s Osou a historicky danou náklonností k Velké Británii) Portugalsko udržovalo status neutrální země. Ačkoliv nejtvrďší boje zuřily v Evropě, ani oblasti Tichomoří se boje nevyhnuly a opět se v průběhu války poloha celého ostrova ukázala jako strategicky velmi výhodná.

⁵² Tajná policie byla založena Salazarem v roce 1933, ze začátku měla bojovat hlavně proti nebezpečí komunismu.

⁵³ GUNN, Geoffrey C. "Timor-Leste (Former Portuguese East Timor): From Colonial Anthropology to an Anthropology of Colonialism." *Review (Fernand Braudel Center)* 32, no. 3 (2009): 289-337. www.jstor.org/stable/25746522.

⁵⁴ ŠPÍČANOVÁ, Lenka. *Komparativní analýza konfliktů v Acehu a na Východním Timoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2011. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-255-7.

Válka sem přišla 17. prosince 1941, když se na Portugalském Timoru preventivně vylodily australsko-nizozemské jednotky v celkovém počtu 1280 Nizozemců a 380 Australanů, které odtud měly bránit přilehlé oblasti, a především tak zabránit postupu Japonců v Tichomořské oblasti včetně Austrálie. Rozhodnutí o vylodění nastalo krátce po japonském útoku na britské Malajsko, a ačkoliv Salazar kvůli obavám z narušení portugalské neutrality proti okupaci hlasitě protestoval, se svou mizernou armádou na Timoru však nic nezmohl.⁵⁵

Japonsko v jihovýchodní Asii postupovalo poměrně rychle. Během let 1941 a 1942 si probíjelo cestu od částečně obsazené Číny přes Francouzskou Indočínu, Siam a dobytím Malajského poloostrova v lednu 1942 se Japonci konečně dostali k Indonésii, kde pokračovali přes Sumatru, Jávu a Bali až k Portugalskému Timoru.⁵⁶

3.2.1 Japonci na Východním Timoru

V únoru 1942 proběhla japonská okupace Portugalského Timoru, což v Lisabonu oznámil japonský velvyslanec s tvrzením, že okupace ostrova je pouze dočasná, a s tím i to, že je portugalská suverenita na ostrově přetrvávající a z jejich strany uznávaná. Salazarova reakce byla stejná jako při předchozím obsazení ostrova nizozemsko-australskými jednotkami. Ze strachu z narušení diplomatických styků s Japonskem se nezmohl na nic jiného než k pouhému přihlížení a hlasitého komentování situace.⁵⁷

Ačkoliv se australsko-nizozemské jednotky Japoncům ze začátku statečně postavily, proti japonské převaze však neměly šanci. Kvůli japonskému vylodění se Holanďané stáhly na svou část ostrova a Australanům nezbývalo nic jiného než se stáhnout do hor ve vnitrozemí, odkud společně s místními obyvateli zahájili partyzánskou válku, která trvala až do roku 1943.⁵⁸

Japonci se na ostrově chovali jako zvířata. Ze začátku rabovali v hlavním městě a používali násilí převážně vůči Portugalcům, což dávali místním obyvatelům jasně na zřetel. Ti tak po dlouhé době koloniální éry zjistili, že portugalská moc nebyla až tak neotřesitelná, jak

⁵⁵ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁵⁶ ZBOŘIL, Zdeněk. *Dějiny Malajsie, Singapuru a Bruneje*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-501-2.

⁵⁷ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-903-4.

⁵⁸ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy I* (1997): 47-58.

se zdálo být.⁵⁹ Bohužel také zjistili, že okupace Japonskem byla daleko horší. Nejenže Japonci zřídili koncentrační tábor pro bělochy, kam posílali především místní zastupitele portugalské správy, ale začali zřizovat i skupiny z řad Mauberů, které proti sobě poštvovali. Ti měli na svědomí velký počet ozbrojených konfliktů, masové vraždění a celkovou destabilizaci ostrova.⁶⁰

Japonci na konci května 1942 přestali s Lisabonem komunikovat a až v roce 1943 byly po dlouhém vyjednávání s Tokiem dohodnuty podmínky, díky kterým mohla být z Portugalska vyslána komise na prošetření současné situace na ostrově. Ta dorazila na ostrov až v dubnu 1944 a stala se tak jediným oficiálním zdrojem informací co se týče doby Japonské okupace.⁶¹

3.2.2 Konec války a poválečné období

Konec války přišel na Portugalský Timor 17. srpna 1945, kdy byl japonskou vládou potvrzen návrat ostrova do portugalských rukou, čemuž předcházela kapitulace Japonska.⁶² Oficiální obnova portugalské suverenity nastala 10. října 1945 za pomoci australských jednotek, které se na ostrov dostaly 22. září a dohlížely zde na japonskou kapitulaci.⁶³ Portugalský Timor byl válkou zpustošený a sčítání lidu v roce 1946 odhalilo, že během okupace zemřelo přes 60 000 obyvatel z celkové populace ostrova.⁶⁴

Velmi podstatné události se odehrávaly v celém Tichomoří. Portugalský Timor se sice původním kolonizátorům vrátil, avšak okolní nizozemské kolonie se zpět Nizozemcům nárokovat nepodařilo. Vedle Portugalského Timoru tak 17. srpna 1945 vyhlášením nezávislosti vznikl nový stát – Indonésie, v čele s prezidentem Sukarnem. Nizozemsko se své vzácné kolonie ale nehodlalo lehce vzdát, nezávislost samostatné Indonéské republiky uznalo až po

⁵⁹ LEVI, Werner. "Portuguese Timor and the War." *Far Eastern Survey* 15, no. 14 (1946): 221-23. www.jstor.org/stable/3023062.

⁶⁰ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁶¹ LEVI, Werner. "Portuguese Timor and the War." *Far Eastern Survey* 15, no. 14 (1946): 221-23. www.jstor.org/stable/3023062.

⁶² Japonsku byla po konferenci v Postupimi nařízená kapitulace, ale byla z jejich strany odmítnuta. To mělo za následek jednu z nejznámějších jaderných akcí v historii. Po svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki Japonsko 15. srpna 1945 konečně kapitulovalo. Oficiální dohoda byla podepsaná 2. září 1945, díky čemuž byla ukončena druhá světová válka.

⁶³ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁶⁴ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

krvavých konfliktech a mezinárodním nátlaku 23. srpna 1949 po Konferenci u kulatého stolu v Haagu.

Nově vzniklé Indonésii tak náleželo veškeré území bývalé Nizozemské Východní Indie, (s výjimkou Západního Irianu) což znamenalo, že jim náležela i druhá polovina timorského ostrova.⁶⁵ Vedle malé portugalské kolonie tak vznikl potenciálně nebezpečný soupeř, což se v následujících letech začalo pomalu ale jasně vybarvovat.

Společně se změnami v souostroví a v Portugalsku se hýbaly i věci na ostrově. Ne však směrem k dekolonizaci, jako to bylo po druhé světové válce ve světě obvyklé, ale naopak. Portugalský Timor se díky nově upravené ústavě z 11. června 1951 stal ještě více připoutaný k Portugalsku, spolu s ostatními koloniemi získal status zámořské provincie podléhající portugalskému ministerstvu kolonií. Salazarova politika se tak navrátila do starých kolejí se snahou o zachování koloniálního dědictví v poválečné době. Na rozdíl od ostatních portugalských držav zde byla situace (až na pár výjimek) poměrně klidná a bezkonfliktní. Mauberové si sice na portugalský vliv a administrativu zvykli, ale i přesto se v nich začínala po vzoru Indonésie probouzet společná identita (ne však indonéská). Například během padesátých let na Timoru vznikla skupina „sportovní a rekreační sdružení Jednota“, za kterou stáli vzdělanější Timořané a ze které později vzešla jedna z předních politických stran.⁶⁶

3.3 Období zvrátů

Pro další vývoj je také důležité poznamenat, že se Portugalsko v roce 1949 stalo jednou ze zakládajících zemí NATO a následně 14. prosince 1955 vstoupilo do Organizace spojených národů. Během padesátých a šedesátých let se Portugalsko soustředilo především na své kolonie v Africe a Portugalské Indii,⁶⁷ a tak se problémům na Portugalském Timoru nevěnovalo příliš pozornosti. První zásah ze strany OSN ohledně nedořešené portugalské kolonie v Jihovýchodní Asii nastal 14. listopadu 1960, kdy byl Portugalský Timor zařazen mezi nesamosprávná území, a to podle Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům. Na Portugalsko tak začal být vyvíjen mezinárodní tlak nejen ohledně dekolonizace Afriky a Indie, ale nově už

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁶⁷ Salazar se za každou cenu snažil udržet enklávy v Indii a dobytá území v Africe. To během let 1961-1974 vyvolalo celou řadu krvavých konfliktů.

i ohledně Jihovýchodní Asie.⁶⁸ A ani rychle silící Indonésii tento vývoj neunikl a pomalu se kromě Západního Irianu začínala zajímat i o zbytek ostrova, především v podobě podlamování koloniální autority.

V roce 1961 vznikl v Jakartě Výbor za osvobození Timoru, podněcující Timořany k boji proti koloniální správě. To vyvolalo menší povstání u hranic s Indonésií, které se podařilo rychle potlačit.⁶⁹ Později se ukázalo, jak byla Indonésie do celého problému na Timoru zakomponovaná.

Tedy až na výjimky se na Portugalském Timoru na začátku šedesátých let žilo vcelku poklidně. Portugalsko zde začalo poměrně pozdě ale úspěšně modernizovat školství, zdravotnictví a infrastrukturu.⁷⁰ Co se však zdálo být až nadmíru idealistické se začalo pomalu ale jistě hroutit. Počátek radikálních změn a chaosu předznamenal Salazarův nucený odchod (vyvolaný jeho špatným zdravotním stavem), nástup nového ministerského předsedy Marcela Caetana 24.zář 1968 a plíživé zakomponování Indonésie do místních poměrů.

Situace začala eskalovat rychle. Caetanovi se ani po úpravě ústavy v roce 1971 (která upravila status portugalských kolonií na autonomní regiony) nepodařilo Salazarův Nový stát držet pod kontrolou. Vše vyvrcholilo 25. dubna 1974, kdy nastal v domácím Portugalsku armádní převrat známý pod názvem Karafiátová revoluce, přičemž byl Caetano donucen k rezignaci. Na prezidentské křeslo porevoluční Portugalské republiky usedl v květnu 1974 generál António Spínola, který vyzýval k ukončení všech koloniálních válek a začal tak s postupnou demokratizací nejen v Portugalsku.⁷¹ To vedlo ke vzniku Komise pro sebeurčení Timoru, díky které se v srpnu 1974 podařilo vytvořit memorandum, které mělo vést k dekolonizaci Portugalského Timoru za pomoci OSN.

⁶⁸ KLÍMA, Jan. *Poslední koloniální válka*. Praha: Libri, 2001. Historická řada (Libri). ISBN 80-7277-033-0.

⁶⁹ WEATHERBEE, Donald E. "Portuguese Timor: An Indonesian Dilemma." *Asian Survey* 6, no. 12 (1966): 683-95, www.jstor.org/stable/2642194.

⁷⁰ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁷¹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-903-4.

3.3.1 Formování politických uskupení na Timoru

Uvolnění, které přineslo pád postsalazarovské moci, se začalo na Timoru projevovat uskupováním prvních politických stran, přičemž každá z nich měla jiný pohled na budoucnost Portugalského Timoru.

Jednou z prvních a nejsilnějších stran se stal Timorský demokratický svaz (*UDT – Uniao Democratica Timorese*), který vznikl 11. května 1974. Uskupení UDT ze začátku prosazovalo autonomii pod portugalskou správou, později se přiklonilo k připojení k Indonésii. Do čela strany se postavil Mario Viegas Carrascalao, jeden z nejvzdělanějších Timořanů té doby. UDT tvořili především majitelé plantáží, čínští obchodníci, Portugalci, místní úředníci a členové již zmíněného sportovního a rekreačního sdružení Jednota.⁷²

Druhou významnou stranou, která stála proti UDT, bylo Timorské sociálně demokratické sdružení (*ASDT – Associação Social-Democrata Timorese*), které vzniklo 27. května 1974 v čele s profesorem Franciscem Xaviereme Amaralem. ASDT bylo složeno z nižších úředníků, učitelů a studentů, což se odráželo na jejich programu, který se zakládal na reformách školství, zvýšení gramotnosti a celkové zlepšení politicko-sociální a ekonomické situace na ostrově. Jejich prvotním cílem byla postupná nezávislost na Portugalsku, ale po vzniku Komise a následného přijetí zákona⁷³ o sebeurčení Timoru v červenci 1974 se strana levicově zradikalizovala, změnila svůj název na Revoluční frontu za nezávislý Timor (*FRETILIN – Frente Revolucionaria do Timor – Leste Independiente*) a s tím i výhled na budoucnost Portugalského Timoru, kdy začali požadovat absolutní nezávislost.⁷⁴

Třetí výraznější, ale malou stranou, která byla vytvořena 27. května 1974 se stalo Timorské demokratické sdružení (*APODETI – Associação Popular Democratica Timorese*) v jehož čele stál Arnaldo dos Reis Araujo. APODETI ze začátku vystupovalo pod názvem *Sdružení za přičlenění Timoru k Indonésii*, z čehož vyplývá jejich hlavní záměr. Kromě připojení portugalské strany ostrova k Indonésii se sdružení zajímalo také o spojení celého ostrova. Není tedy velkým překvapením, že podporovatelem APODETI se stala samotná Indonésie, která si začínala na ostrov dělat nároky.⁷⁵ Mezi místními se APODETI celkově

⁷² KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁷³ Zákon č.7/74 ohledně přijetí nezávislosti portugalských kolonií. Oficiální předání do rukou OSN proběhlo 3. srpna 1974.

⁷⁴ VAN DER KROEF, Justus M. "The Problem of Portuguese Timor." *Asian Affairs* 3, no. 2 (1975): 83-98. www.jstor.org/stable/30171507.

⁷⁵ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

neuchytilo,⁷⁶ ale získalo si podporu zdejšího muslimského obyvatelstva a lidí žijících u hranice s Indonésií.⁷⁷

Kromě zmíněných politických stran zde vznikala i jiná, méně či více významná politická uskupení, jako například *KOTA (Klibur Oan Timor Aswain)*, požadující monarchii v čele s kmenovým králem, nebo například *ADLITA (Associacao Democratica Integracao Timor – Leste Australia)*, požadující integraci s Austrálií.

3.3.2 Občanská válka

Dlouhé neshody a vzájemné obviňování se ze sympatizace s komunismem mezi UDT a FRETILIN během roku 1974 vyústily k podepsání koalice mezi oběma stranami se společným cílem nezávislého Timoru. Neshody však kvůli rozdílným názorům vůdců jednotlivých stran pokračovaly, a celé společenství, které nikdy stabilně nefungovalo, se začalo rozkládat. To se v květnu 1975 definitivně potvrdilo, když UDT koaliční smlouvu vypovědělo, a to na základě odmítnutí účasti (ze strany FRETILIN) na konferenci v Macau,⁷⁸ kde se konečně měla dořešit dekolonizace Portugalského Timoru.⁷⁹

Výbojnost Mauberů se opět začala projevovat. Hnutí FRETILIN, které si nenechalo nic líbit, započalo řadu násilných nepokojů na vesnicích, na což UDT zareagovala stejně výbojně a 8. srpna 1975 uspořádalo v Dilí demonstraci na svou podporu. Situace vyeskalovala 11. srpna 1975, kdy se UDT chopilo příležitosti a zbraní, a pokusilo se vyvolat státní převrat.⁸⁰ Zbytek portugalské koloniální správy na vše s hrůzou přihlížel, ale rozohnění Mauberů se uhasit nepodařilo. Guvernér Colonel Limos Pires na nové okolnosti zareagoval a dal evakuovat část civilního obyvatelstva. 15. srpna 1975 na Timoru vypukla občanská válka, která měla za

⁷⁶ Vzhledem k tomu, že Timor ovládali Portugalci po celá staletí, byl tak značně odlišný od sousední Indonésie, která bývala pod nadvládou Nizozemí. Dramaticky rozdílné aspekty, především co se týče náboženství, a jazyková bariéra mezi Timořany a Indonésany byla jedním z aspektů, proč si Timořané začali uvědomovat vlastní identitu. Je tedy zřejmé, proč byla integrace s Indonésií nepřijatelná pro drtivou většinu místního obyvatelstva.

⁷⁷ VAN DER KROEF, Justus M. "The Problem of Portuguese Timor." *Asian Affairs* 3, no. 2 (1975): 83-98. www.jstor.org/stable/30171507.

⁷⁸ Konference v Macau se konala v červnu 1975 bez přítomnosti zástupců FRETILIN. Výsledek konference však kvůli naprostým neshodám nebyl použitelný, a tak se Lisabon rozhodl jednat podle sebe a OSN. Portugalsko proto 17.července 1975 vydalo zákon č.7/75, který přiznal Timoru právo na nezávislost a tím mělo Timor plánovaně opustit v říjnu 1978 jednou pro vždy.

⁷⁹ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

⁸⁰ Tamtéž.

následek další chaos a následující vývoj na ostrově. Krvavé boje mezi UDT a FRETILIN ovládly na několik týdnů nejen Dilí, ale téměř celý Timor.⁸¹

FRETILIN začalo přebíralo kontrolu nad celým územím a postupně vytlačovalo svoje protivníky (UDT, APODETI, KOTA). Boje mezi stranami si tak vyžádaly pozornost nejen Portugalska a Indonésie, ale i světa. Guvernér Pires se ze začátku pokusil o vyjednávání s vůdci povstalců, ale jeho ztráta kontroly nad územím ho dohnala k evakuaci na blízký ostrov Atauro. FRETILIN se za vidinou vítězství a vysněného uznání hnalo za ovládnutím Portugalského Timoru, bohužel jeho zástupci nevěděli, že mezitím se začal jejich osud projednávat daleko za oceánem.⁸²

V druhé polovině srpna představil indonéský ministr zahraničních věcí Adam Malik plán, v němž figurovala Indonésie jakožto zachránce situace na Timoru. Indonésie prezentovala návrh, v němž měla indonéská armáda vstoupit na portugalskou stranu ostrova a celou situaci poklidně vyřešit. To se však portugalskému ministru Almeidu Santosovi pochopitelně nelíbilo a navrhl opětovné setkání mezi představiteli Portugalska, UDT, FRETILIN a APODETI v Macau. K tomu však už nikdy nedošlo.⁸³

Boje mezi FRETILIN a UDT stále pokračovaly, a to až do 24. září 1975, kdy se jednotkám FRETILIN podařilo vytlačit svoje soupeře na západ k indonéské hranici. Indonésie zareagovala pohotově. Dovolila vstoupit opozici v čele s UDT na své území, za předpokladu, že UDT podpoří indonéskou okupaci Portugalského Timoru za účelem mírového řešení a ukončení konfliktu.⁸⁴

3.3.3 Předčasné vyhlášení nezávislosti a jeho následky

Portugalský Timor se tak během několika týdnů dostal pod velení FRETILIN, které zde začalo plánovat svou administrativní strukturu, s cílem vybudovat nový stát a dovršit tím dekolonizaci a nezávislost. Přední představitelé FRETILIN na nic nečekali a samostatnost vyhlásili už 28. listopadu 1975 v Dilí. Tímto aktem tak vznikla Demokratická republika

⁸¹ CHALK, Frank, and JONASSOHN, Kurt. "EAST TIMOR." In *The History and Sociology of Genocide: Analyses and Case Studies*, 408-11. Yale University Press, 1990. www.jstor.org/stable/j.ctt5vkw38.38.

⁸² VAN DER KROEF, Justus M. "The Problem of Portuguese Timor." *Asian Affairs* 3, no. 2 (1975): 83-98. www.jstor.org/stable/30171507.

⁸³ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1

⁸⁴ VAN DER KROEF, Justus M. "The Problem of Portuguese Timor." *Asian Affairs* 3, no. 2 (1975): 83-98. www.jstor.org/stable/30171507.

Východní Timor v čele s Xavierem do Amarelem. Nově vzniklá republika však neměla podporu Portugalska, Austrálie, OSN a nepřekvapivě ani Indonésie.⁸⁵

Mezitím se v Indonésii daly věci do pohybu. Díky *Deklarasi Balibo* (*Balibská deklarace*),⁸⁶ která byla přijata po poskytnutí azylu opozičních jednotek, se zformovalo *Antikomunistické hnutí (MAC)*, složené z UDT, APODETI, KOTA a indonéských ozbrojených sil. Pod názvem *Operasi Seroja* si na začátku prosince 1975 MAC probojovalo cestu zpět na území Portugalského Timoru až do hlavního města.⁸⁷ Započalo tak oficiální a viditelné zapojení Indonésie do vnitřních záležitostí Portugalského Timoru.

⁸⁵ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy* 1 (1997): 47-58.

⁸⁶ V podstatě díky Balibskému prohlášení mohly vstoupit jednotky indonéské ABRI na Portugalský Timor. Indonésii tak spadlo do klína prohlášení, které jim pomohlo ospravedlnit svůj vpád na portugalské území.

⁸⁷ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

4 Indonéská okupace Portugalského Timoru

4.1 Pomalý příchod indonéského giganta

Indonésie si v šedesátých letech zažila bouřlivá léta. V roce 1965 propuklo v celé Indonésii obrovské, krvavé antikomunistické povstání, armáda v čele s generálem Suhartem přebrala v zemi moc a masivní vyvražďování členů *PKI (Partai Komunis Indonesia – Komunistická strana Indonésie)* nebo jejich podporovatelů pokračovalo dále. Udává se, že zemřelo několik desítek až stovek tisíc lidí. Následující rok převzal prezidentské křeslo generál Suharto, který se tak stal v pořadí druhým prezidentem Indonésie.⁸⁸ Jeho nástup k moci, odpor ke komunismu, separatismu a celkový politický vývoj v Indonésii je důležitý k porozumění následujícího vývoje na Timoru.

Ačkoliv indonéští představitelé opakovaně ujišťovali portugalskou správu o nezájmu a nedělání si nároků na území Portugalského Timoru, skutečnost však byla jinde. V roce 1961 vypuklo na ostrově již zmíněné protiportugalské povstání, se kterou souviselo i vyhlášení Spojené republiky Timor, podporované samotnou Indonésií. Jelikož však Portugalci povstání potlačili a vůdce Maoclaa vyhnali ze svého území, o dva roky později se mu podařilo za pomoci Indonésie sestavit a světově propagovat novou vládu Spojené republiky Timor.⁸⁹ Tímto však indonéská iniciativa nekončila. Ačkoliv se na pár let jejich zájem o portugalské území na Timoru odsunul na druhou kolej (zejména díky anexi Západního Irianu a vlastní politické nestabilitě), konec šedesátých let, a především nástup Suharta k moci přinesl na ostrov chaos.⁹⁰

V roce 1969 bylo Suhartovou *OPSUS (Operasi Khusus)* navrženo přiřčení Portugalského Timoru k Indonésii, za účelem udržení pořádku v souostroví a odstranění tak možné bezpečnostní hrozby. Na to Indonésie zareagovala o pár let později vojenskou operací *Komodo*, která měla za úkol podněcovat Timořany k neposlušnosti vůči portugalské správě, a především pak postavit dva největší politické rivaly proti sobě. Když tak UDT začalo obviňovat FRETILIN z komunismu, bylo jasné, že tohle indonéskému oku neunikne. Uskupení

⁸⁸ HANNIGAN, Tim. *Brief History of Indonesia: Sultans, Spices and Tsunamis: the Incredible Story of Southeast Asia's Largest Nation*. North Clarendon, VT: Tuttle Publishing, 2015.

⁸⁹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

⁹⁰ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy* 1 (1997): 47-58.

FRETILIN i UDT se tak dostala do postavení, kdy byla v podstatě využita jejich neshoda a vnitřní boje k ospravedlnění indonéské anexy.⁹¹

4.2 Začátek okupace

Jak je tedy zřejmé, Indonésie okupaci Portugalského Timoru plánovala delší dobu a čekala jen na vhodný okamžik, který by celou akci usnadnil, a zejména ospravedlnil před světovými mocnostmi. Vyvíjející se situaci, která by mohla vést Portugalský Timor k nezávislosti (především akt vyhlášení Demokratické republiky Východní Timor) urychlilo Suhartovo jednání a s tím i začátek operace Seroja.⁹² Portugalský Timor se tak stal obětí další masivní, ozbrojené, a především krvavé invaze, kterou z důvodu zastavení šíření komunismu v jihovýchodní Asii podpořilo USA, a ze svých (především ekonomických) důvodů i Austrálie.⁹³

7. prosince 1975 začaly výsadky indonéské *ABRI* (*Angkatan Bersenjata Republik Indonesia – Ozbrojené síly Indonéské republiky*) na Portugalském Timoru. Po bombardování hlavního města Dilí začaly jednotky FRETILIN ustupovat. Ještě téhož dne, krátce po začátku invaze došlo k okamžitému přerušení portugalsko-indonéských styků a byl vznesen požadavek na OSN, aby byla celá indonéská intervence označena za agresivní, nepřijatelnou a zároveň i Portugalci požádali o pomoc s pokračováním dekolonizačních aktů na ostrově.

Již během několika dní bylo zabito množství jednotlivců z předních řad FRETILIN, ale i mnoho civilistů, kteří se na jejich stranu postavili. Proti obrovské přesile však odpůrci neměli šanci, a tak se jednotky FRETILIN rozhodly ustoupit do málo přístupných oblastí na ostrově a započaly tak na ostrově velmi známý partyzánský způsob boje. Mezitím se v Dilí začala utvářet prozatímní vláda Východního Timoru, která se skládala především z členů bývalé APODETI a UDT.⁹⁴

⁹¹ ŠPIČANOVÁ, Lenka. *Komparativní analýza konfliktů v Aceh a na Východním Timoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2011, 223 s. Politologická řada, sv. č. 34. ISBN 978-807-3252-557.

⁹² PORTER, Angus L. *Windows of Opportunity: East Timor and Australian Strategic Decision Making (1975–1999)*. Report. Air University Press, 2016. 17-34. www.jstor.org/stable/resrep13828.8.

⁹³ HANNIGAN, Tim. *Brief History of Indonesia: Sultans, Spices and Tsunamis: the Incredible Story of Southeast Asia's Largest Nation*. North Clarendon, VT: Tuttle Publishing, 2015.

⁹⁴ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

4.2.1 Zapojení OSN

OSN vyslyšela stížnost od portugalských představitelů a 12. prosince 1975 na Valném shromáždění odsoudilo indonéskou invazi a požadovalo stáhnutí indonéské armády z Portugalského Timoru, aby mohla pokračovat plánovaná dekolonizace. Rezoluci č. 365 požadující po Indonésii nápravu schválilo OSN 22. prosince 1975.⁹⁵

Obvinění ze zasahování do vnitřních záležitostí Portugalského Timoru však Indonésie striktně odmítala připustit. Indonéský ministr zahraničí Adam Malik přišel s odůvodněním, že se jedná o jednotky MAC, složenou z timorské opozice a indonéských dobrovolníků, které se jen snaží vrátit věci do normálního stavu a obnovit tak na ostrově pořádek.⁹⁶

Jelikož Indonésie odmítala přijmout stanovisko OSN a bojeschopní Mauberové se nehodlali vzdát, Portugalský Timor tak čelil jednomu ostrému boji za druhým. Během několika měsíců si Timořané prošli skutečným peklem. Indonéská armáda byla obzvláště krutá a nebála se svou moc využít i proti civilistům, s kterými bylo zacházeno stejně krutě, jako s partyzánskými bojovníky. Ti se mezitím začali formovat do skupin známých pod názvem *FALINTIL (Forças Armadas de Libertacao Nacional de Timor Leste – Národně osvobozené ozbrojené síly Východního Timoru)* a boje tak stále pokračovaly. Mezitím se dostávalo Indonésii mezinárodního uznání za potlačení nové hrozby komunismu v jihovýchodní Asii.⁹⁷

S vývojem situace na Portugalském Timoru nebylo domácí Portugalsko ani trochu spokojené, a jediné co mohlo podniknout byla urgence OSN, která koncem dubna 1976 vydala další rezoluci číslo 386.⁹⁸ Ta apelovala na Indonésii, aby se z portugalského území na Timoru stáhla a dala tak prostor Timořanům na sebeurčení.⁹⁹ Odpověď od Indonésie sice přišla, ale ne taková, jak by si Portugalsko či OSN představovalo.

⁹⁵ CHALK, Frank, and JONASSOHN, Kurt. "EAST TIMOR." In *The History and Sociology of Genocide: Analyses and Case Studies*, 408-11. Yale University Press, 1990. www.jstor.org/stable/j.ctt5vkw38.38.

⁹⁶ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy* 1 (1997): 47-58.

⁹⁷ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1

⁹⁸ MARTIN, Ian. *Self-determination in East Timor: the United Nations, the ballot, and international intervention*. Boulder, Co: Lynne Rienner Publishers, 2001.

⁹⁹ ŠPIČANOVÁ, Lenka. „Východní Timor na cestě k nezávislosti – analýza konfliktu z hlediska jeho aktérů a příčin“, <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS024.pdf>.

4.2.2 Indonéský posun a vznik nové provincie

Indonésie se neřídila ani jednou z vydaných rezolucí OSN a místo toho začala podnikat vlastní kroky. Na koci května 1976 byla sepsána petice loutkově sestaveným Lidovým zastupitelským sborem Východního Timoru, která požadovala setrvání indonéských ozbrojených sil na Portugalském Timoru a zároveň i připojení timorského území k Indonésii. To mělo souvislost s následující událostí ze 17. července 1976, kdy prezident Suharto „vyslyšel“ hlas Timořanů a podepsal zákon 7/76, kde schválil přičlenění území k Indonésii a Portugalský Timor se tak stal 27. indonéskou provincií nazvanou *Timor Timur* neboli Východní Timor.¹⁰⁰

Přičlenění Portugalského Timoru k Indonésii však neznamenal konec pro Timořany, Portugalsko ani OSN. FRETILIN a jejich vojenské jednotky FALINTIL získávaly čím dál tím větší podporu od ostatních obyvatel ostrova, včetně bývalých členů UDT. OSN se k timorskému problému opět postavilo na stranu Portugalska, a v prosinci 1976 se k situaci opět jednoznačně vyjádřilo. Podle jejich prohlášení Indonésie okupovala Timor neprávem a omezovala tak zájmy samotných obyvatel a zároveň i zamezila dokončení dekolonizace ze strany Portugalska. OSN ani Portugalsko tak nikdy neuznalo jak samostatnou republiku Timor vyhlášenou 28. listopadu 1975, ale ani svrchovanost Indonésie nad Východním Timorem.¹⁰¹

4.3 Druhá fáze okupace a genocidy na Timoru

Za druhou etapu okupace a války mezi Maubery a indonéskou armádou lze považovat zatlačení nezdolných jednotek FRETILIN do hor v roce 1977 a 1978. Mauberové se nehodlali vzdát, ale indonéské přesile, a především jejich technické nadřazeností se nemohli vyrovnat. V roce 1978 se Mauberům a partyzánům z FRETILIN přestávalo dařit, a tak se jejich velitel Xavier de Amal indonéské armádě vzdal. Ještě téhož roku byl ale zabit jeho nástupce a na chvíli to s odbojem nevypadalo nejlépe.¹⁰²

Timorské obyvatelstvo bylo vystaveno každodennímu neutichajícímu násilí ze strany indonéských vojenských milic, kvůli čemuž si pochopitelně Indonésie nezískala podporovatele mezi místními. Svědectví o hrozivých podmínkách na ostrově přinesl v roce 1979 Mezinárodní

¹⁰⁰ ROBINSON, Geoffrey. "INVASION AND GENOCIDE." In *"If You Leave Us Here, We Will Die": How Genocide Was Stopped in East Timor*, 40-65. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press, 2010. www.jstor.org/stable/j.ctv513d2x.8.

¹⁰¹ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

¹⁰² DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

červený kříž, kterému zde byla povolena mise, avšak s určitým omezením. Jejich výsledky průzkumu upozornily na podmínky, které na Východním Timoru panovaly. Kromě nelidského zacházení měla indonéská okupace na svědomí hladomor a epidemie řady nemocí. Výjimkou zde nebylo ani zřizování koncentračních táborů, kam byli umístěni především vojáci z timorského odboje.¹⁰³ Udává se, že během prvního roku okupace bylo zabito okolo 60 000 lidí obyvatelstva Východního Timoru.¹⁰⁴ Na tomto čísle si tak lze představit, jakou enormní destrukci indonéská okupace pro celý Východní Timor představovala.

4.3.1 Nová jiskra v odboji

Ačkoliv to vypadalo, že je s odbojem konec, a že si indonéská armáda vydobyla definitivní vítězství, v roce 1981 se do čela FRETILIN postavil Kay Rala Xanana Gusmao, který dodal neudolatelným Mauberům novou naději a energii do dalších bojů. Partyzánská válka se tak táhla dál a indonéská armáda v reakci na to neměla soucit s nikým. V roce 1982 zahájila plánovanou *Operasi keamanan (Bezpečnostní operace)*, která uvedla do chodu jednu z nejkrutějších taktik v podobě využívání civilního obyvatelstva jako lidských štítů.¹⁰⁵

OSN 23. listopadu 1983 vydala novou rezoluci avyzvalo všechny zúčastněné strany, aby se sešly za účelem vyřešení celého problému na Východním Timoru. Vyčerpaný odboj tak hodlal přistoupit na dohodu o ukončení bojů, což 23. března 1983 potvrdili při podepsání příměří velitel FRETILIN Xanana Gusmao a indonéský generál Purwanto. Mír však nevydržel dlouho. Po necelém půl roce začali Mauberové požadovat dokončení dekolonizace a stáhnutí indonéské armády z Východního Timoru. Na to Indonésie zareagovala přesně naopak. Suharto nehodlal couvnout ani o krok zpět a dával jasně na zřetel, že březnové příměří považuje za podlehnutí a ústup před jeho politikou a stále tak považoval Východní Timor za jednu z indonéských provincií. Křehké příměří tak vzalo rychle za své, což rozohnilo další konflikty a začátek nových bojů na ostrově.¹⁰⁶

¹⁰³ ROBINSON, Geoffrey. "INVASION AND GENOCIDE." In *"If You Leave Us Here, We Will Die": How Genocide Was Stopped in East Timor*, 40-65. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press, 2010, www.jstor.org/stable/j.ctv513d2x.8.

¹⁰⁴ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

¹⁰⁵ JARDINE, Matthew. "Pacification, Resistance, and Territoriality: Prospects for a Space of Peace in East Timor." *GeoJournal* 39, no. 4 (1996): 397-404. www.jstor.org/stable/41146956.

¹⁰⁶ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

4.3.2 Kraraský masakr

Díky místním autoritám lurai začaly být mobilizovány pomocné jednotky *Ratih (Rakyat Terlatih – Vycvičený lid)* a *Hansip (Pertahanan Sipil – Civilní obrana)*, které byly rozmístěny po celém území v okolí měst a vesnic. Pod vedením indonéských důstojníků tyto skupiny pomáhaly v bojích podle daných rozkazů. Jejich výhodou byla výborná znalost terénu a zároveň jednotky složené z Timořanů poskytly indonéské armádě další ospravedlnění ohledně bojů na ostrově.¹⁰⁷

Po nějakém čase se však uskutečnila obava, která zde dlouho visela ve vzduchu. Společná identita, která byla v Timořanech zakořeněná, se začala projevovat neposlušností obou skupin RATIH a HANSIP, což 17. srpna 1983 vyústilo v zabití čtrnácti indonéských vojáků ve vesnici Kraras.¹⁰⁸ Timorská válka byla známá svou krutostí na obou stranách barikády a ABRI na svou reakci nenechala nikoho dlouho čekat. Poté co se zlomek jednotek RATIH a HANSIP připojil k odbojovým jednotkám FRETILIN, v září 1983 zaútočila indonéská armáda na již zmíněnou vesnici Kraras, ve které se peklo stalo realitou. Během této několikadenní operace byla celá vesnice vypálena, ženy znásilňovány a více než 300 civilních obyvatel zavražděno.¹⁰⁹

4.3.3 Rychlá osmdesátá léta

Ačkoliv se problém Východního Timoru poměrně vytratil ze světového zájmu, Portugalsko se nehodlalo vzdát a dokola apelovalo na vyřešení poměrů na ostrově. Během osmdesátých let zde byly boje na denním pořádku a indonéskou svrchovanost nad Východním Timorem uznávala už jen samotná Indonésie a Austrálie.¹¹⁰

¹⁰⁷ ROBINSON, Geoffrey. "INVASION AND GENOCIDE." In *"If You Leave Us Here, We Will Die": How Genocide Was Stopped in East Timor*, 40-65. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press, 2010. www.jstor.org/stable/j.ctv513d2x.8.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy* 1 (1997): 47-58.

¹¹⁰ Austrálie od začátku podporovala Indonésii z čistě ekonomických zájmů. V šedesátých letech byly v oblasti mezi Austrálií a Malých Sund nalezeny zásoby ropy. Pro uskutečnění jejich zájmů Austrálie předpokládala, že bude jednodušší podpořit indonéskou svrchovanost na ostrově a raději tak vyjednávat přímo s Indonésií než s Portugalci nebo Východním Timorem. Oproti tomu USA nebo například Velká Británie podporovaly Indonésii v první fázi okupace pouze ze strachu z šíření komunismu. Vzhledem k upevnění jejich moci ve světě se později USA i Británie přestaly potenciální hrozby bát a už koncem sedmdesátých let se otázce Východního Timoru začaly vyhýbat nebo se přiklánět k rezolucím OSN.

Pokrok ve vývoji nastal 18. března 1986, kdy se podepsáním dohody spojily síly bývalé proindonéské UDT, APODETI a opoziční FRETILIN. Díky dohodě na konci roku 1988 vzniklo CNRM (*Národní rada mauberského hnutí odporu*) se společným cílem, kterým bylo dosažení nezávislosti na Indonésii a následným vytvoření demokratického Východního Timoru.¹¹¹ Plán CNRM byl rozdělen do tří etap. V první fázi se mělo začít vyjednávat s Indonésií ohledně zastavení bojů na Východním Timoru a nastolení míru. V druhé etapě mělo dojít k předání moci Mauberům a stažení indonéských vojsk z území za podpory OSN. Třetí a zároveň poslední etapa měla dotáhnout vše do konce a docílit tak timorské suverenity.¹¹²

Timořané byli už bojem vyčerpaní, a tak se snažili na problematiku politiku upozornit i světové dění. Například při návštěvě papeže Jana Pavla II., který Timor navštívil 12. října 1989. Tato akce byla sledována zahraničními médii, což využili Mauberové k uspořádání demonstrace, a tím i k rozšíření timorského problému do světového povědomí.¹¹³ Bohužel však došlo k opětovnému umlčování médií, a tak se tato událost do paměti příliš nezapsala.

4.3.4 Masakr na hřbitově Santa Cruz

Na timorský problém se pomalu začalo zapomínat, což se změnilo až začátkem devadesátých let. Timorský odboj neutichl a indonéská armáda proti jejich neposlušnosti stále tvrdě zakročovala. Největší obrat však nastal koncem října. Indonéští vojáci vpadli do kostela Santo António de Motadel v Dilí, kde se nacházela jedna ze skupin timorského odboje. Neshody mezi skupinami však na místě vyústily v zabití jednoho z členů odboje – studenta Sebastiaa Gomeze Rangela. Tato událost vyvolala v následujících dnech násilné nepokoje po celém městě, které vyvrcholily 12. listopadu 1991. Na hřbitově Santa Cruz se toho dne sešly tisíce Timořanů, za cílem uskutečnění smutečního průvodu a uctění památky zabitého studenta.¹¹⁴ Během průvodu se však na místě objevily indonéské jednotky ABRI, které zahájily střelbu do tisícového davu Timořanů. Teror tím ale nekončil, a během následujícího týdne se ve městě rozohnila spousta menších, ale stejně krutých konfliktů. Během tohoto krvavého střetu bylo zabito více než dvě stě lidí. Čím se však tento konflikt odlišoval od těch předešlých byla přítomnost jednoho britského a dvou amerických reportérů. Jejich svědectví a videonahrávka o masovém vraždění

¹¹¹ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

¹¹² DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

¹¹³ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

¹¹⁴ KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy* 1 (1997): 47-58.

civilistů obletěly celý svět a díky nim se na celý problém Východního Timoru upozornilo ve velkém měřítku.¹¹⁵

Indonéský postoj k celé události byl vzhledem k vysoké světové sledovatelnosti poměrně překvapivý. Jejich tvrzení se značně rozcházela s těma, které se již stačila ve světových médiích prezentovat. Indonéští představitelé popisovali útok na civilisty jako přiměřenou reakci armády a policie na spontánně vzniklou demonstraci Timořanů, která se podle nich zvrtila v násilný protest proti indonéským autoritám. Zároveň také obvinili reportéry a aktivisty z podněcování mauberského odporu. Indonésie nehodlala přijmout ani stanovisko o počtu obětí. Z počátku indonéští představitelé přiznali pouhých 19 obětí, o něco později číslo zvýšili na celkový počet 54 padlých, což se stále značně odlišovalo od skutečnosti.¹¹⁶

4.4 Mezníky devadesátých let

Ačkoliv se timorský problém po masakru značně medializoval, a i přesto, že si Timořané získali podporu ve všech koutech světa, pomalu se na celý incident začalo zapomínat a indonéská okupace tak pokračovala dál.

Velkou ztrátu zažil odboj v roce 1992, kdy byl dopaden vůdce timorských jednotek Xanana Gusmao. Ten byl po zatčení převezen do indonéské věznice a následně odsouzen na doživotí, což později Suharto zmírnil na 20 let v indonéském vězení. I přes tuto obtížnou situaci si odboj udržel své postavení a pokračoval dál v boji s indonéskými vojáky.¹¹⁷

Devadesátá léta se na Timoru vyznačovala tím, že se začaly v popředí protiindonéských hnutí objevovat velké postavy jako například biskup Carlos Felipe Ximeneses Bela, který stál ve středu jedné z jednotek mauberského odboje.¹¹⁸ Dalším hlavním aktérem, který hájil timorské zájmy, byl José Ramos Horta, který stál v čele CNRM. Ačkoliv se Portugalsko, OSN a mnoho skupin složených z Timořanů snažily v devadesátých letech proti Indonésii opakovaně

¹¹⁵ ROBINSON, Geoffrey. "OCCUPATION AND RESISTANCE." In *"If You Leave Us Here, We Will Die": How Genocide Was Stopped in East Timor*, 66-91. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press, 2010. www.jstor.org/stable/j.ctv513d2x.8.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ LLOYD, Grayson J. "The Diplomacy on East Timor: Indonesia, the United Nations and the International Community." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 74-98. ANU Press, 2003. www.jstor.org/stable/j.ctt2jbjgr.14.

¹¹⁸ ŠPIČANOVÁ, Lenka. „Východní Timor na cestě k nezávislosti – analýza konfliktu z hlediska jeho aktérů a příčin“, <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS024.pdf>.

vystupovat, problém Východního Timoru se u světových velmocí stále nedařilo posunout na prioritní úroveň. Pozornost přilákala až nominace biskupa Carlose F. X. Bela a Josého Harty na Nobelovu cenu míru, kterou skutečně 10. prosince 1996 obdrželi.¹¹⁹ To opět rozhýbalo celou vlnu solidarity po celém světě, což se společně s vytrvalými mauberskými jednotkami, nátlakem OSN, protestujícími obyvateli, a především pak s vývojem v samotné Indonésii zasadilo o největší změnu, co se timorského vývoje týče.

Pro zajímavost ani Česká republika nezůstala bez vyjádření se k celému timorskému problému. Tehdejší prezident Václav Havel po udělení Nobelových cen míru vyjádřil svou podporu a náklonnost bojovníkům za nezávislý Východní Timor.¹²⁰

4.4.1 Pád prezidenta Suharta

Během řešení timorského problému se díky událostem v jihovýchodní Asii daly do pohybu i vnitřní záležitosti Indonésie. Koncem devadesátých let se prohnala celou Asií finanční a ekonomická krize, a nevyhnula se ani Indonésii. Rupie začala slábnout, krize se prohlubovat a s tím začalo kolísat i postavení Suharta. Krize v Indonésii vyvolala řadu demonstrací proti vládě, ale i přesto se Suhartovi v březnu 1998 po sedmé podařilo získat prezidentské křeslo.¹²¹ Ne však na dlouho. Největší zvrát událostí nastal o dva měsíce později, kdy po masivních květnových demonstracích Suharto konečně rezignoval, s čímž přišla nejen radikální změna na poli indonéské politiky, ale i nová naděje v timorské otázce a konečně také řešení celého problému.

21. května 1998 vystřídal Suharta ve funkci jeho tehdejší viceprezident Jusuf Habibie, který se tak na chvíli stal třetím prezidentem Indonésie, a tím se řešení východotimorského problému začalo pomalu rozuzlovat. Už na začátku června se Habibie začal celé otázce blíže věnovat, přičemž ve svém prohlášení z 9. června 1998 nabídl Východnímu Timoru status speciální autonomní oblasti, stále ale jako součást Indonésie. Tento návrh byl předložen 18. června indonéským ministrem zahraničí Ali Alatasem do rukou zástupců Portugalska a OSN.¹²²

¹¹⁹ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

¹²² LLOYD, Grayson J. "The Diplomacy on East Timor: Indonesia, the United Nations and the International Community." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 74-98. ANU Press, 2003. www.jstor.org/stable/j.ctt2jbjgr.14.

To se samozřejmě nelíbilo Portugalcům, OSN, ale ani samotným Timořanům. Jiným navrhovaným řešením zde bylo referendum a následné odtržení celého území od Indonésie.

Ačkoliv dal na konci července Habibie (jako projev dobré vůle) stáhnou několik set vojáků z timorského území, pořád se snažil hájit indonéské zájmy na ostrově a udržet si území pod svou správou. Důvody pro zachování Východního Timoru jako jednu z provincií si indonéští představitelé najít dokázali. Prvním z nich byla (poměrně opodstatněná) obava z vytvoření dvou táborů (pro a protiindonéských) a následné rozpoutání další občanské války. Jako druhý argument jim posloužilo již zmíněné loutkově vytvořené Lidové shromáždění z května 1976, kdy jím byla sepsána petice ohledně přičlenění území k Indonésii.¹²³ Indonéské myšlenky si však ve světě nezískaly podporu a mezinárodní tlak na Habibieho se začal stupňovat.

Následovalo srpnové jednání v New Yorku, kde se společně s tajemníkem OSN Kofi Annanem sešli jen představitelé Indonésie a Portugalska. Ti tak poté uzavřeli dohodu o dalším postupu, co se východotimorské autonomie týče. Tu ale následně nepozvaní zástupci Východního Timoru striktně odmítli a vytrvale požadovali uskutečnění referenda. Referendum Habibie v lednu 1999 Východnímu Timoru skutečně nabídl, za předpokladu, že se pro osamostatnění vysloví většina obyvatel.¹²⁴

4.5 Trnitá cesta k nezávislosti

Habibieho dobrá vůle pokračovala dál. V následujícím měsíci nechal do domácího vězení propustit Xananu Gusmaa a ačkoliv se situace vyvíjela poměrně dobrým směrem, historie se opakovala a pomalu se plížil jeden konflikt za druhým. Proti sobě začali vystupovat přívrženci a odpůrci nezávislosti, což v řadě měst vyvolalo násilné střety podporované indonéskou armádou. Nevraživou situaci mezi oběma tábory se naštěstí 21. dubna podařilo uklidnit podepsáním mírové dohody.¹²⁵

Na rozdíl od sedmdesátých let se přes ozbrojené konflikty vyjednávání nezastavilo a v květnu 1999 byly pod záštitou OSN dohodnuty podmínky mezi Indonésií a Portugalskem, díky kterým se mělo na Timoru uskutečnit slíbené referendum. V souvislosti s tím vznikla mise

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ ŠPÍČANOVÁ, Lenka. „Východní Timor na cestě k nezávislosti – analýza konfliktu z hlediska jeho aktérů a příčin“, <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS024.pdf>.

¹²⁵ KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

OSN UNAMET (*The United Nations Mission in East Timor*), složená z řad pracovníků OSN, která měla mít pod dohledem registraci voličů, průběh voleb a následné sčítání hlasů ohledně timorského referenda.¹²⁶ Co jim však situaci znepríjemnilo byla neustálá přítomnost méně či více závažných konfliktů mezi civilisty, jednotkami indonéské ABRI a ozbrojenými proindonéskými milicemi. Kvůli otřesným praktikám ze strany odpůrců referenda, a s tím spojenými nepříjemnostmi pro pracovníky OSN, se muselo datum konání samotného referenda několikrát neplánovaně změnit.¹²⁷

Dlouho očekávaný okamžik nastal 30. srpna 1999, kdy si poprvé v životě mohli sami Timořané zvolit, jakým směrem se bude jejich společná cesta ubírat. Celkový počet registrovaných voličů se vyšplhal na 451 792 lidí, přičemž téměř 99 % z nich dorazilo k srpnovým volbám. Sčítání hlasů ukázalo, že se 78,5 % registrovaných voličů vyslovilo pro vznik nezávislého Východního Timoru.¹²⁸ Výsledky referenda však odmítli jeho odporovatelé, kteří se dokonce i snažili obvinít OSN z falšování konečného výsledku. Tím to však neskončilo. Násilí, které se začalo šířit hlavním městem, mělo za následek evakuaci pracovníků OSN, a dokonce i smrt několika z nich. Ozbrojené střety, které údajně přímo podporovala indonéská armáda se táhly dlouhé týdny, což mělo za následek zničení Dilí, několik tisíc obětí, opětovný hladomor a rozšíření nemocí.

Po několika složitých jednáních mezi OSN, Austrálií, Portugalskem a Indonésií se na Timoru začaly vylodovat australské jednotky, které měly pod dozorem evakuaci osob a které od 20. září stály v čele pořádkových jednotek OSN *INTERFET* (*International Forces East Timor – Mezinárodní jednotky pro Východní Timor*).¹²⁹ Díky rychlému jednání OSN, a především pak díky misi INTERFET se podařilo obnovit stabilitu na ostrově a během několika týdnů bylo vše připraveno k tomu, aby se Timor mohl vydat vlastním směrem.¹³⁰ Indonésie uznala výsledky srpnového referenda a 25. října vznikla *UNTAET* (*United Nations Transitional*

¹²⁶ ROBINSON, Geoffrey. "MOBILIZING THE MILITIAS." In *"If You Leave Us Here, We Will Die": How Genocide Was Stopped in East Timor*, 92-114. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press, 2010. www.jstor.org/stable/j.ctv513d2x.9.

¹²⁷ ŠPIČANOVÁ, Lenka. „Východní Timor na cestě k nezávislosti – analýza konfliktu z hlediska jeho aktérů a příčin“, <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS024.pdf>.

¹²⁸ LLOYD, Grayson J. "The Diplomacy on East Timor: Indonesia, the United Nations and the International Community." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 74-98. ANU Press, 2003. www.jstor.org/stable/j.ctt2jbjgr.14.

¹²⁹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

¹³⁰ ŠPIČANOVÁ, Lenka. „Východní Timor na cestě k nezávislosti – analýza konfliktu z hlediska jeho aktérů a příčin“, <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS024.pdf>.

Authority in East Timor – Přejchodná správa OSN na Východním Timoru), která postupně získávala všechny kompetence na Východním Timoru.¹³¹ Během působení přechodné správy OSN se zde na výročí referenda 30. srpna 2001 konaly první demokratické parlamentní volby. Ze 738 000 timorských obyvatel se jich k volbám zaregistrovalo přes 421 000, z čehož celkem 91 % k volebním urnám dorazilo. Jak se dalo očekávat, 57,3 % hlasů získalo FRETILIN, zbytek byl rozdělen mezi menší strany, kupříkladu zde byla Demokratická strana, sociálně-demokratické strany *ASDT* a *PSD* a v neposlední řadě i již známá strana UDT.¹³²

Další důležitou událostí zde byly i historicky první prezidentské volby, které se konaly v dubnu 2002. Vítězem se s drtivým náskokem stal Xanano Gusmao, který získal 83,69 % hlasů a stal se tak prvním prezidentem Východního Timoru. Oficiální předání moci do jeho rukou proběhlo 20. května 2002 za přítomnosti Megawati Sukarnoputri, páté prezidentky Indonésie.¹³³

¹³¹ DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

¹³² KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

¹³³ Tamtéž.

Závěr

Ačkoliv je Východní Timor malou a vzdálenou zemí, má velmi pestrou a poměrně i nešťastnou historii. Téměř tři staletí (s krátkou přestávkou způsobenou japonskou okupací) byl pod nadvládou Portugalců, kteří zde změnili celý dosavadní způsob života. Rozdělení ostrova mezi dvě evropské mocnosti začalo na malém území vytvářet značné rozdíly, které v budoucnu vypluly na povrch. Šíření křesťanství a sňatková politika Portugalců podpořila upevňování jejich moci, a i přes všechna úskalí se euroasijská identita u Timořanů začala prohlubovat.

V první polovině dvacátého století zasáhla jedna z největších katastrof v lidských dějinách do životů lidí po celém světě, a strategická poloha ostrova se jeho obyvatelům stala osudnou. Příchod druhé světové války do celého souostroví přinesl ničivou zkázu v podobě japonské okupace, která ale pro Timořany byla pouhým začátkem pekla. Invaze trvala 3 roky, během kterých zemřely desítky tisíc obyvatel.

Díky nově vzniklé Indonésii si Timořané postupně začali uvědomovat vlastní identitu. Gigantický soused se však začal rozpínat a dělat si nároky na území Portugalského Timoru, což mělo za následek surovou indonéskou okupaci, která zde trvala čtvrt století. Společné identita Timořanů, založená na katolicismu jim dodala energii a vytrvalost, kterou během bojů za svobodu skutečně potřebovali. Právě kvůli jazykové a náboženské odlišnosti bylo připojení území k Indonésii pro místní obyvatele zcela nemyslitelná.

Uzavření této krvavé kapitoly, během níž zemřelo přes 200 000 obyvatel, se datuje do roku 2002, kdy za podpory mnoha států, a především pak OSN vznikl samostatný Východní Timor. Byl to historický okamžik, který se díky odhodlaným bojovníkům za svobodu a lidská práva do světových dějin zapsal jako vznik prvního státu ve 21. století.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

ANDAYA, Leonard Y. "The 'informal Portuguese Empire' and the Topasses in the Solor Archipelago and Timor in the Seventeenth and Eighteenth Centuries." *Journal of Southeast Asian Studies* 41, no. 3 (2010): 391-420. Dostupné z: www.jstor.org/stable/20778895.

RAMOS-HORTA, Jose. "Casualties of Silence: East Timor's Struggle for Self-Determination." *Harvard International Review* 19, no. 4 (1997): 32-61. Dostupné z: www.jstor.org/stable/42762333.

DEELEY, N., FURNESS, S. and SCHOFIELD, C., 2001. *The International Boundaries Of East Timor*. Durham, UK: International Boundaries Research Unit, University of Durham.

DUBOVSKÁ, Zorica, Tomáš F. PETRŮ a Zdeněk ZBOŘIL. *Dějiny Indonésie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-457-2.

GUNN, Geoffrey C. "Timor-Leste (Former Portuguese East Timor): From Colonial Anthropology to an Anthropology of Colonialism." *Review (Fernand Braudel Center)* 32, no. 3 (2009): 289-337. Dostupné z: www.jstor.org/stable/25746522.

HÄGERDAL, Hans. "Kupang and the Five Loyal Allies, 1658-1700s." In *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, 199-252. Brill, 2012. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h178.10>.

HÄGERDAL, Hans. "Rebellions or Factionalism? Timorese Forms of Resistance in an Early Colonial Context, 1650-1769." *Bijdragen Tot De Taal-, Land- En Volkenkunde* 163, no. 1 (2007): 1-33. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/27868341>.

HÄGERDAL, Hans. "The Estado Strikes Back, 1696-1732." In *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, 311-48. Brill, 2012. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h178.12>.

HÄGERDAL, Hans. "The First Contacts." In *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, 15-50. Brill, 2012. Dostupné z: www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h178.6.

HANNIGAN, Tim. *Brief History of Indonesia: Sultans, Spices and Tsunamis: the Incredible Story of Southeast Asia's Largest Nation*. North Clarendon, VT: Tuttle Publishing, 2015.

CHALK, Frank, and JONASSOHN, Kurt. "EAST TIMOR." In *The History and Sociology of Genocide: Analyses and Case Studies*, 408-11. Yale University Press, 1990. Dostupné z: www.jstor.org/stable/j.ctt5vkw38.38.

JARDINE, Matthew. "Pacification, Resistance, and Territoriality: Prospects for a Space of Peace in East Timor." *GeoJournal* 39, no. 4 (1996): 397-404. Dostupné z: www.jstor.org/stable/41146956.

KLÍMA, Jan. „Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství.“ *Mezinárodní vztahy* 1 (1997): 47-58.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska. 2., rozš. a dopl. vyd.* Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-903-4.

KLÍMA, Jan. *Poslední koloniální válka*. Praha: Libri, 2001. Historická řada (Libri). ISBN 80-7277-033-0.

KLÍMA, Jan. *Salazar: tichý diktátor*. Vyd. 1. Praha: Skřivan, ml., 2005, 271 s. ISBN 8086493156.

KLÍMA, Jan. *Východní Timor*. Praha: Libri, 2003. Stručná historie států. ISBN 80-7277-203-1.

LEVI, Werner. "Portuguese Timor and the War." *Far Eastern Survey* 15, no. 14 (1946): 221-23. Dostupné z: www.jstor.org/stable/3023062.

LLOYD, Grayson J. "The Diplomacy on East Timor: Indonesia, the United Nations and the International Community." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 74-98. ANU Press, 2003. Dostupné z: www.jstor.org/stable/j.ctt2jbjgr.14.

MARTIN, Ian. *Self-determination in East Timor: the United Nations, the ballot, and international intervention*. Boulder, Co: Lynne Rienner Publishers, 2001.

NAWANI, Smarika. "THE PORTUGUESE IN ARCHIPELAGO SOUTHEAST ASIA (1511-1666)." *Proceedings of the Indian History Congress* 74 (2013): 703-08. Dostupné z: www.jstor.org/stable/44158873.

NORDHOLT, H. G. SCHULTE. "THE POLITICAL COMMUNITIES OF TIMOR IN THE PRE-COLONIAL PERIOD." In *The Political System of the Atoni of Timor*, 159-85. Brill, 1971. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvbqs66r.15>.

PORTER, Angus L. *Windows of Opportunity: East Timor and Australian Strategic Decision Making (1975–1999)*. Report. Air University Press, 2016. 17-34. Dostupné z: www.jstor.org/stable/resrep13828.8.

ROBINSON, Geoffrey. "MOBILIZING THE MILITIAS." In *"If You Leave Us Here, We Will Die": How Genocide Was Stopped in East Timor*, 92-114. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press, 2010. Dostupné z: www.jstor.org/stable/j.ctv513d2x.9.

ROBINSON, Geoffrey. "OCCUPATION AND RESISTANCE." In *"If You Leave Us Here, We Will Die": How Genocide Was Stopped in East Timor*, 66-91. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press, 2010. Dostupné z: www.jstor.org/stable/j.ctv513d2x.8.

SOWASH, William Burton. "Colonial Rivalries in Timor." *The Far Eastern Quarterly* 7, no. 3 (1948): 226-35. Dostupné z: www.jstor.org/stable/2048845.

ŠPIČANOVÁ, Lenka. *Komparativní analýza konfliktů v Aceh a na Východním Timoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2011, 223 s. Politologická řada, sv. č. 34. ISBN 978-807-3252-557.

ŠPIČANOVÁ, Lenka. „Východní Timor na cestě k nezávislosti – analýza konfliktu z hlediska jeho aktérů a příčin“, Dostupné z: <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS024.pdf>.

THE SOLOR-TIMOR MISSION OF THE DOMINICANS, 1562–1800. In *A History of Christianity in Indonesia*, edited by Aritonang Jan Sihar and Steenbrink Karel, 73-98. LEIDEN; BOSTON: Brill, 2008. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv4cbgb1.9>.

"Tracing the Path, Recounting the Past: Historical Perspectives on Timor." In *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor*, edited by Fox James J. and Soares Dionisio Babo, 1-27. ANU Press, 2003. Dostupné z: www.jstor.org/stable/j.ctt2jbjgr.10.

VAN DER KROEF, Justus M. "The Problem of Portuguese Timor." *Asian Affairs* 3, no. 2 (1975): 83-98. Dostupné z: www.jstor.org/stable/30171507.

WEATHERBEE, Donald E. "Portuguese Timor: An Indonesian Dilemma." *Asian Survey* 6, no. 12 (1966): 683-95. Dostupné z: www.jstor.org/stable/2642194.

WELDEMICHAEL, Awet Tewelde. *Third World Colonialism and Strategies of Liberation: Eritrea and East Timor Compared*. Cambridge University Press, 2013.

ZBOŘIL, Zdeněk. *Dějiny Malajsie, Singapuru a Bruneje*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-501-2.

Internetové zdroje

PAVEL, P. Z neklidných dějin Východního Timoru [online]. E-polis.cz, 7. květen 2018. ISSN 1801-1438. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/z-neklidnych-dejin-vychodniho-timoru.html>

The Editors of Encyclopedia Britannica. “Suharto | President of Indonesia.” [online] Encyclopædia Britannica, 23 Jan. 2019. Dostupné z: www.britannica.com/biography/Suharto.

The Nobel Peace Prize 1996. n.d. [online] NobelPrize.Org. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1996/summary/>.

Timor-leste.gov.tl. 2020. About [online] Government Of Timor-Leste. Dostupné z: <http://timor-leste.gov.tl/?p=547&lang=en>

“TIMOR-LESTE: Parliamentary Elections Constituent Assembly, 2001.” n.d. [online] Archive.Ipu.Org. Dostupné z: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2369_01.htm.